

Onderzoek aan Lepelaars

Inleiding

De Lepelaar is een (internationaal) sterk bedreigde vogelsoort. Nederland heeft belangrijke verantwoordelijkheid in de bescherming van deze soort omdat circa 95% van de NW-Europese populatie in Nederland broedt (Osieck 1994).

Voor het beheer en het beleid is het van groot belang dat er voldoende kennis aanwezig is over de soort waarop dat beheer en beleid gestoeld kunnen worden. Bovendien zal door middel van populatie monitoring gevolgd moeten worden of beleid en beheer voldoende effectief zijn.

In de notitie wordt kort ingegaan op de aanwezige kennis, op de ontbrekende kennis en er wordt een voorstel gedaan voor verder onderzoek en monitoring.

Recente onderzoeksverleden

Op beperkte schaal is in het verleden onderzoek aan Lepelaars uitgevoerd. Lokaal zijn studies verricht naar relaties tussen broedplaatsen en voedselgebieden (Poorter, 1979). Op Vlieland en Terschelling is een overlevingsonderzoek uitgevoerd (Bauchau 1998). Op Texel en Noord Holland is onderzoek gedaan naar de voedsel生态学 van de Lepelaar (van Wetten 1986). In Flevoland is een onderzoek gestart naar overleving en dispersie maar dit onderzoek is deels gestrand (RWS 1972-1984). Beperkt is er onderzoek gedaan aan trek, ligging van de trekbaan en overwinteringgebieden (Overdijk in H.Schutte 1999). De Werkgroep Lepelaar heeft onderzoek gedaan naar de broedbiologie en het trekgedrag en verzamelt en coördineert waarnemingsgegevens (o.a. in Bauchau 1998). Deze gegevens zijn ter beschikking gesteld voor beheer en beleid.

Belangrijkste onderzoeksmiddel is tot heden het individueel kleuringen van Lepelaars geweest. Hoewel het onderzoek met gemerkte dieren in Flevoland geen publicatie heeft opgeleverd, hebben andere onderzoeken (o.a. Kersten 1979, Vercrujssse 1999, Bauchau 1998) bewezen dat het werken met gekleurmerkte dieren, mits zorgvuldig uitgevoerd, een waardevol hulpmiddel kan zijn.

Ontbrekende kennis

Op dit moment is er onvoldoende kennis ten aanzien van de volgende aspecten:

1) Overwinteringsgebieden en trek

Het is nog steeds niet geheel duidelijk waar een deel van de in Nederland broedende lepelaars overwinteren. De ligging van de trekbaan is daardoor ook niet geheel bekend.

2) Ligging van de voedselgebieden tijdens de broedperiode

Met name voor de broedvogels van het Waddengebied is het nog onbekend waar exact de voedselgebieden liggen die gebruikt worden tijdens de reproductie periode. Het vaste land van Friesland en Groningen wordt gebruikt maar hoe belangrijk deze gebieden zijn is onduidelijk. De voedselgebieden op het vaste land zijn niet beschermd.

3) Effecten van grote infrastructurele werken

Onbekend is welke effecten er voor Lepelaars optreden bij grote inrichtingsprojecten, zoals Landinrichting, Waterstaatkundige werken of het instellen van grote windmolenparken.

4) Beïnvloeding van het milieu

Het is onbekend hoe de populatie Lepelaars reageert op sterke bevissing van voedselgronden of op milieurampen (v.Hattum 1998).

5) Natuurlijke fluctuaties

Onbekend is hoe de natuurlijke fluctuaties verlopen, bijvoorbeeld onder invloed van veranderde bereikbaarheid van broedplaatsen van lepelaars voor Vossen (H. Schutte 1999) en de invloed daarvan op de aantalonontwikkeling en verspreiding van de Lepelaars (Overdijk 1995; Overdijk & de Roder 1996)

Onderzoek in de periode 2006-2011

Het onderzoek voor de komende periode zal zich vooral richten op het wegwerken van de lacune in de kennis (zie hiervoor ook Beschermingsplan moerasvogels IKC-N 2000) en op de monitoring van de populatie.

Verbetering van kennis

Het is voor de bescherming van de soort van belang dat het duidelijk wordt waar Lepelaars overwinteren en waar zij tijdens de trek langer of korter pleisteren. De voedselgebieden die Lepelaars in de periode tijdens de reproductie periode in Nederland gebruiken, zijn nog niet volledig bekend. Onderzoek hiernaar is gewenst om de soort adequaat te kunnen beschermen of om inschattingen te kunnen doen van de gevolgen voor Lepelaars van bijvoorbeeld Landinrichtingsprojecten.

Monitoring

Ten behoeve van de uitvoering van het beheer en het vaststellen van het beleid is minimaal monitoring nodig van;

- 1) de jaarlijks omvang van de broedpopulatie, de reproductie daarvan en de verspreiding.
- 2) periodiek de overlevingskans van individuen berekenen
- 3) de ligging en het gebruik van de trekbaan en de overwinteringgebieden vastleggen.

Het ringen van Lepelaars

Van alle onderzoek methodes staat het ringen het meest ter discussie. Om betrouwbaar vast te stellen hoe de overleving van de dieren verloopt en waar overwinteringkwartieren van de dieren zijn gelegen, is ringen echter nodig. Andere onderzoeksmethoden zijn niet voorhanden of minder geschikt. Het is nodig te beschikken over 10-15% geringde dieren in de populatie. Dit percentage geringde dieren maakt het mogelijk om statistische wetenschappelijk verantwoorde berekeningen te kunnen maken. Een hoger percentage is niet nodig en een lager percentage maakt de uitkomst van de berekening minder betrouwbaar.

Ten behoeve van onderzoek aan de populatie is de populatie recent “opgeladen” met 10-15% geringde dieren. Het is van belang dat de onderzoeksintensiteit niet te sterk mag stijgen of

verminderen. Dat zou bestaande gegevens van voorgaande 16 jaren van onderzoek, sterk in waarde verminderen.

Het voorstel van de Werkgroep Lepelaar is dan ook gericht op het vasthouden van dat percentage geringde dieren in de populatie. Daartoe moet, gebaseerd op de huidige omvang van de populatie en gebaseerd op de huidige overlevingskansen, per jaar circa 200 jonge dieren geringd worden. Het ringen van Lepelaars kan zonder noemenswaardige schade aan de populatie gedaan worden in de broedtijd. Jonge niet-vliegvlugge dieren kunnen uit de nesten worden genomen om ze te ringen. In het verleden is gebleken dat dit werk wel een storing teweegbrengt maar dat er niet is vastgesteld dat daardoor de populatie of het broedsucces negatief beïnvloed werd. Het ringen van adulte dieren geeft veel beschadigingen aan de dieren (breken van veren tijdens het vangen) en is daarom ongewenst.

Alle lepelaarkolonies in Nederland zijn sterk verschillend qua liggingen qua verstoringgevoeligheid. De Oostvaardersplassen en het Quackjeswater zijn erg gevoelig voor verstoringen als gevolg van betreding door mensen. De overige kolonies kunnen, mits dit oordeelkundig uitgevoerd wordt, wel betreden worden. De kolonies op de Waddeneilanden zijn nog het minst gevoelig. Hoewel een andere spreiding van het ringwerk (ook in andere habitats) gewenst is, is dat niet het streven van de Werkgroep Lepelaar. Het zou onnodig veel storing veroorzaken, ook aan andere vogelsoorten.

Het vaststellen van kleurringschema's zal door de Werkgroep Lepelaar worden gedaan in internationaal verband. De werkgroep coördineert ook voor Griekenland, Duitsland, Denemarken, Kroatië, Hongarije, Roemenië, Tsjechië, Iran en Mauritanië. Er zijn goede contacten met ringers in Frankrijk en Spanje.

Werkwijze voor de periode 2006-2011

Het ringen van jonge lepelaars kan het beste gedaan worden in de periode dat de jongen aan het nest gebonden zijn. Afhankelijk van de ligging en de omvang van de kolonie kan met een klein aantal mensen de kolonie betreden worden om de jongen uit de nesten te nemen, te ringen en biometrische gegevens te verzamelen en vervolgens hen weer terug te plaatsen. Ervaring heeft geleerd dat een storing dan kort duurt en vrij snel na de ringsessie is de kolonie weer volledig in rust. Nog nooit is vastgesteld dat jongen ernstig nadeel ondervinden van het ringen.

Vanwege de grote spreiding in aanvang van broeden, is het nodig de kolonies twee of meer malen voor een ringsessie te bezoeken. Het is niet noodzakelijk dat alle jongen geringd worden, er kan volstaan worden met een deel van de groep jongen. Voorgesteld wordt om dit werk op de Waddeneilanden en enkele kolonies aan de vaste wal uit te voeren.

Indien zich (financiële) mogelijkheden voordien om een beperkt aantal dieren te voorzien van satelietzenders, stellen wij voor dit uit te gaan voeren. Gedacht wordt aan een samenwerking hierbij met bijv. de RUG.

De Werkgroep stelt verder voor om door te gaan met het verzamelen van alle zichtwaarnemingen (tot 2005 ongeveer 65000 waarnemingen uit binnen- en buitenland) en deze gegevens onder te brengen bij het Vogeltrekstation. Verder wil de Werkgroep actief zijn in het onderzoek in het buitenland, met name in het Afrikaanse deel van de trekbaan en in de overwinteringgebieden. Naast het uitvoeren van tellingen en het waarnemen van geringde dieren zal ook aandacht besteed worden aan de begeleiding/opleiding van mensen ter plekke.

Samenvattend

De Werkgroep Lepelaar stelt voor om in de periode 2006-2011, jaarlijks de omvang en hun productie van de broedpopulatie Lepelaars in Nederland te monitoren. De Werkgroep doet dit werk in nauwe samenwerking met de beheerders. De gegevens worden periodiek (minimaal eens per 5 jaar) gepubliceerd, bijvoorbeeld in Limosa.

De Werkgroep stelt voor om in de periode 2006-2011 met name op de Waddeneilanden maar ook in het Deltagebied jonge Lepelaars te ringen met als doelstelling 10-15% geringde volwassen dieren in de Nederlandse populatie.

De Werkgroep verzamelt alle gegevens van de geringde dieren en stelt ze ter beschikking aan andere onderzoekers. De Werkgroep Lepelaar is actief in het wegwerken van de kennislacune, vooral ten aanzien van de ligging van de voedselgronden op het vaste land van Friesland en Groningen maar ook aan de trekroute en de overwinteringgebieden. Daarbij zal de opleiding in monitoringsmethodieken en soortherkenning van mensen ter plekke een belangrijk onderdeel zijn.

Indien mogelijkheden voor het aanbrengen van satelietzenders zich voordoen, zullen deze benut worden. Het gaat hier om een zeer beperkt aantal te zenderen dieren.

Literatuur:

- Bauchau, V, H. Horn & O. Overdijk, 1998. Survival of Spoonbills on Waddensea islands. *Journal of Avian Biology* 29: 177-182
- Hattum, van B., K. Swart en B. van der Horst. 1998. Microverontreinigingen in lepelaarkuikens uit het Zwanenwater. IVM-VU Amsterdam.
- IKC-N, 2000. Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij.
- Kersten, M. A. J. M. 1997. Living leisurely should last longer. Proefschrift Rijks Universiteit Groningen, Groningen.
- Ommering, van G., en J. Walter, 1994. Soortbeschermingsplan Lepelaar. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer & Visserij.
- Osieck E.R. & Hustings, F. 1994. Rode lijst van bedreigde soorten en blauwe lijst van belangrijke soorten in Nederland. Technisch Rapport Vogelbescherming Nederland 12. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Overdijk, O. 1994. Resultaten van een verkennend onderzoek naar de voedselgebieden voor de lepelaar *Platalea leucorodia* in het vroege voorjaar van 1994 op het Friese vasteland. Rapport Stichting Lepelaaronderzoek Nederland. Wormer.
- Overdijk, O. & E. Douwma. 1994. Lepelaaronderzoek in 1994 in het Lauwersmeer. Rapport Werkgroep Lepelaar, Wanneperveen.
- Overdijk, O. 1995. Lepelaaronderzoek in 1994 in het natuurmonument Zwanenwater. Rapport Stichting Lepelaaronderzoek Nederland, Wormer.
- Overdijk, O. 1996. Lepelaars in 1995 op Schiermonnikoog. Rapport Vereniging Natuurmonumenten, 's-Graveland.
- Overdijk, O. & F. de Roder. 1996. De resultaten van een onderzoek naar de broedpopulatie Lepelaar *Platalea leucorodia* in Nederland in 1996. Rapport Werkgroep Lepelaar. Schiermonnikoog.
- Overdijk, O. 1997. Lepelaars in 1996 op Schiermonnikoog. Rapport Werkgroep Lepelaar,

- Schiermonnikoog.
- Overdijk, O. 1999. De ontwikkeling van het aantal broedparen van de Lepelaar *Platalea leucorodia* in Nederland in de periode 1994-1998. *Limosa* 72: 41-48
- Overdijk, O. 2002. More northerly wintering of Dutch breeding Spoonbills. In J.Veen & O.Stepanova (eds) , Wetland management for Spoonbills and associated waterbirds, proceedings of the 68th Eurosite Spoonbill Workshop Texel, 2002. Tilburg pp.9-11
- Overdijk, O & L.Marion. 2005. Spoonbill count on the Banc d'Arguin, Mauritania, Januari 2001. WIWO report (in prep.) WIWO, Zeist & PNBA, Nouakchott.
- Overdijk, O. 2005. De lepelaar als een ambassadeur voor bescherming van internationale trekroutes. *Limosa*
- Overdijk, O. & H.Horn 2005. De ontwikkeling van het aantal broedparen van de Lepelaar in Nederland in de periode 1999-2003. *Limosa* (in druk)
- Poorter, E.P.R. 1979. Resultaten van het onderzoek naar het voedsel en de voedselgebieden van de lepelaars van het Naardermeer in 1970. RIJP-rapport 1979-3, Lelystad.
- Poorter, E.P.R. 1990. Pleisterplaatsen van de Nederlandse lepelaars *Platalea leucorodia* in de Europese trekbaan. Techn. Rapport Vogelbescherming Nederland 4, Zeist.
- Schutte, H. 1999. Lang leve de lepelaar. Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- SOVON, 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels (pp. 88-89)
- Stuurgroep Avifauna Schiermonnikoog, 2005. Vogels van Schiermonnikoog. (132-137)
- Vercrujjsse, H. J. P. 1999. Zilvermeeuwen in de duinen van Schouwen. IBN-DLO Wageningen.
- Wetten, van J.C.J. & G.J.M. Wintermans. 1986. Voedseleecologie van de lepelaars van het Zwanenwater en Texel. *Graspieper* 6: 96-109

Jan 2006, Werkgroep Lepelaar

Harrie Horn (voorzitter)
Burg van Heusdenweg 15
8881 EC West Terschelling

Otto Overdijk (secretaris)
Knuppeldam 4
9166 NZ Schiermonnikoog